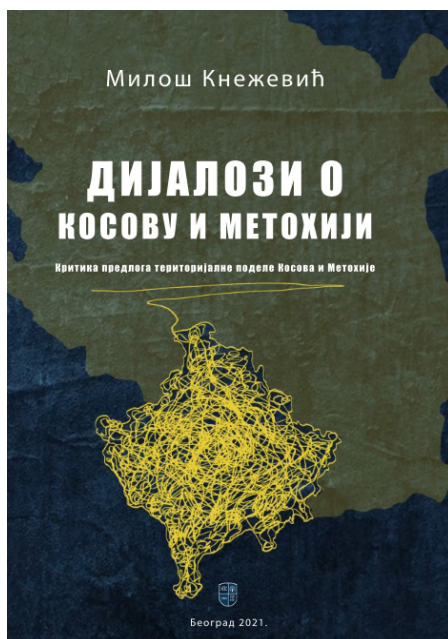

УДК 342.24(497.115)(049.3)
DOI:<https://doi.org/10.22182/ni.4222022.13>
Научна полемика

*Бојан Драшковић**
Историчар

ПРОНИЦЉИВО О ПРОБЛЕМУ КОСОВА

Осврт на књигу: Милош Кнежевић: *Дијалози о Косову и Метохији – критика предлога територијалне поделе Косова и Метохије*, Институт за политичке студије, Београд, 2021, стр. 251

* Историчар, Кањижа

Сажетак

Књига Милоша Кнежевића Дијалози о Косову се у пуном мисаоном опсегу односи на најтежи национални и државни, те политички и геополитички проблем садашње Србије – Косово и Метохију. У текућој политичкој стварности, Косово и Метохија у спољно-политичком и државно-правном смислу, представља тешко разрешив проблем. Отуда је у првом плану процес решавања, тј. депроблематизовања а не брзог и неодрживог псеудорешења. Јер, проблем је апоретички, колико за његове непосредне актере Србе и Албанце, толико и за тзв. међународну заједницу за коју се нипошто не може рећи да је „објективна“ и у улози пасивног или „добронамерног посматрача“, како се у јавности пропагандно представља. Напротив, управо су пристрасни интереси међународног фактора, главни узрочници и катализатори читавог косовско-метохијског проблема чије су главне и једине жртве становници овог подручја, који живе на историјској ветрометини као на бесудном подручју. У књизи аутор на бројним примерима, штедро подастртој грађи и обилно консултованој литератури читаоцима предочава бројне аспекте косметског проблема са којима се суочава савремена Србија. У погледу аналитичког и синтетичког расуђивања али и у наглашено ерудитској димензији Кнежевићево дело је необично корисно за све садашње и будуће истраживаче косметског проблема

Кључне речи: Србија, Косово и Метохија, предлози решења, замисао деобе, Бриселски споразум.

ОРИГИНАЛНИ АУТОРСКИ ДОПРИНОС

Милош Кнежевић (1952), политиколог и правник, писац књиге Дијалози о Косову и Метохији, темељан је проучавалац косовско-метохијског проблема. У досадашњем импозантном опусу Милоша Кнежевића од четрдесетак књига, Косово и Метохија заузима посебно место. На косовско-метохијске теме Кнежевић је до сада објавио чак девет монографија: Балканска пометња (1996), Крстарећа демократија (1999), Историја Косова и Метохије, текст ЦД-а (2000), Косметске теме (2006), Отмица Косова (2006), Косово – дан после (2007), Жива прошлост Косова (2007) и Дијалози о Косову и Метохији (2021). Већ из навода објављених наслова јасно се увиђа посвећеност аутора косметским темама са различитих становишта:

политике, политикологије и геополитике, али и историје, права, социологије, културологије и антропологије.

Милош Кнежевић је један од најпоузданијих познавалаца историје Косова и Метохије, као и један од најсвестраније обавештених људи на ову тему код нас. Радећи три деценије као уредник научног програма Форум у ДК „Студентски град“, Кнежевић је са мисионарским еланом организовао преко је преко 1800 програма, јавних предавања, разговора, панела, округлих столова и научних скупова, на којима је интелектуалној јавности Београда и Србије презентовано на стотине аутора и преко хиљаду књига. Из прецизно сачињене хронологије научног програма Форум видљиво је да се преко 300 програма односило управо на појаву Косова и Метохије у прошлости и садашњости што је без премца у домаћем медијском и научном животу. (Кнежевић 1988-2017, 2017). Кнежевић је библиотеци Дома културе, такође, поклонио преко седам стотина књига посвећених националној, историјској, религијској и политичкој визири Косова и Метохије. (Кнежевић 2021, 23). Ова ретка збирка сада је доступна студентима и истраживачима.

ПРОМИШЉАЊЕ ПРОБЛЕМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Најновија Кнежевића монографија Дијалози о Косову и Метохији, настала је као плод вишедеценијског изучавања и промишљања проблема Косова и Метохије. Монографија се састоји од десет тематски чврсто повезаних поглавља која су у виду расправа објављивана последњих година у разним стручним часописима: 1. Размишљања о Косову и Метохији; 2. Хронополитика убрзавања и успоравања; 3. Разговори о Косову; 4. Србија у жаришту косовског проблема; 5. Дијалошки до дијалога о Косову и Метохији; 6. Косово и Метохија у средишту националних и државних интереса; 7. Србија пред косовским искушењима; 8. Привиди косовске независности; 9. Наговештаји поделе Косова и Метохије, и; 10. Дијалози од Брисела до Вашингтона.

Предочено упућује на закључак да је књига дуго писана, почев од 2017, када је јавности презентован први рад, па све до 2021. године, када је написано последње до тада необјављено поглавље. У писању ове монографије Кнежевић се користио значајним критички обрађеним изворима и литературом, консултовао је чак 277 различитих изворника, уз 782. фусноте. Поступак обилног навођења извора ауторовој често контрастној, антитетичкој и

полемичкој аргументацији даје додатну уверљивост То се најпре осећа у односу на мишљења са којима се аутор сучељава и које оправдано побија, а која су у прошлости неретко била део званичне српске националне, државне и спољне политике.

Косово и Метохија, у спољно-политичком и државно-правном смислу, по Кнежевићевом мишљењу, представља тешко решив политички проблем, како за његове непосредне актере Србе и Албанце, тако и за тзв. међународну заједницу за коју се нипошто не може рећи да је „објективна“ или у улози пасивног или „добронамерног посматрача“. Напротив, управо су пристрасни интереси међународног фактора, главни узрочници и катализатори читавог косовско-метохијског проблема чије су главне и једине жртве обични људи, становници овог подручја, који живе на историјској ветрометини као на бесудном подручју.

Одатле аутор нарочито указује на дубоке историјске корене проблема раширеног (не)разумевања косметског питања који је знатно старији него што поједини политички актери могу и да замисле. Косметско питање је било у самој основи обнове модерне српске државе, стога је код Срба проблем Косова и Метохије превасходно идентитетно питање, везано за постојање српске државне идеје и српског историјског утемељења без којег је тешко замислити српску нацију. Сагледан са, како аутор пише, српског полазишта, проблем Косова и Метохије није, дакле, само међунационални и територијални или ресурсни, него и духовни, то јест идентитетни. Стога је косметски проблем Србије, по уверењу аутора, у домену демополитике и геополитике идентитета.

Духовна баштина Срба Косова и Метохије се обманама и насиљем изопачава у „јабуку раздора“, јер се признавањем лажне државе не признаје само албанска држава на српској историјској територији, него се тој квазидржавној креатури дарује и српска културна баштина. Цркве и манастири безочним фалсификатима и крађом идентитета се приказују као албанска историјска својина „Косова“. Зато би признање независности „Косова“, становиште је Кнежевића, од стране српских политичара – нарочито оних који се позивају на „политичку реалност“ и „здрав разум“ – било чин најдубљег националног изневеравања. У ствари, била би то издаја предака, националне историје и културе, као и изневеравање потомака којима се ништа не би оставило. Одиста, без Косова и Метохије нема ни Србије каква би требала и морала да буде, што ионако тежак српско/албански дијалог чини још компликованијим и тежим.

Кнежевићево зато подсећа на речи покојног патријарха Иринеја који је на позив председника Републике Србије Александра Вучића, поводом унутрашњег дијалога о Косову и Метохији казао следеће: „И пре него што ме је председник позвао на дијалог о томе, апеловао сам да нико не сме да се сагласи са отуђењем Косова и Метохије. Ако неко нешто силом узме, то се може вратити, надамо се мирним путем, али ако нешто поклоните другом, то не можете тражити назад. То није више ваше. Тако је и са Косовом и Метохијом. Какав је јаснији и конкретнији став Српске цркве потребан?“¹

ТЕЖЊЕ КА АЛБАНИЗОВАЊУ СРПСКЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

По Кнежевићевом мишљењу косовско-метохијски проблем није само у социјалном и националном инжењерингу који се доследно спроводио током читавог постојања Југославије од 1918. до 1992., нарочито у периоду титоизма. Проблем је и у историјском инжењерингу и злонамерном прекрајању историје, са циљем да се прикрије и уништи памћење прошлости српског народа, и тиме преобликује српска национална свест као основа српске државности. Циљ овог социјално-историјског инжењеринга је да се ревизијом прошлости контролише садашњост и пројектује будућност, а историјска истина о Косову и Метохији релативизује и обеснажи. Тиме се производи атмосфера малодушности која на политичку и јавну сцену убацује појединце неспособне да било шта самостално покрену и спроведу без одлука и сагласности страних центара моћи.

У позадини таквог менторског деловања је намера да се српска сакрална и световна баштина на Косову и Метохији једног дана дефинитивно преименује у „косовску“. Тиме би се, како је поменуто, потврдио разорни процес раздржављења Србије и расрбљивања српског духовног простора, што је акт изразитог културног геноцида чињеног, на жалост, и од стране једног броја преумљених и корумпираних Срба. Тиме би се доспело у парадоксалну ситуацију да би се геноцид над Србима, посредством корумпираних делова српских политичких и јавних елита, убрзано преобразио у самоуништење.

Искуство показује да свака земља уколико не слуша мегасилу на врху моћи ризикује отварање проблема свог „унутрашњег

1 Патријарх српски Иринеј, „Нико не сме да се сагласи са отуђењем Косова“, Политика, 6. април 2018.

Косова“, уз увећање ризика преврата, пуча, „револуције“, војне интервенције и локалног рата. Пресудну улогу моћног „светског полицијца“ још увек оличава Америка. „Косовизација“ света се на тај начин испољава као облик десуверенизовања слободних и независних земаља и њиховог политичког културцида. Према Кнежевићевом мишљењу, на „Косову“ се од 1999. точак светске историје окренуо ка реколонизовању осетљивих региона на основу неолибералне доктрине утицаја војноиндустријског комплекса и моћних мултинационалних корпорација. Тако је тзв. косовски преседан натурен као општи модел савезничких „хуманитарних интервенција“ на начин на који светски доминатна империја – у овом случају САД - у шасти држи своје вазале.

Аутор указује да је разумљиво зашто су Албанци интересантнији Америци него Срби са којима су Американци у два наврата у прошлости били на истој победничкој страни историје. Албанци су народ без јасне државне свести и без осећаја стварног историјског положаја. Преци Албанаца нису подизали богомоље и светилишта, нису поседовали средњовековну писану баштину, нити су успели да створе било шта трајније културне и духовне вредности. Стога је њима лакше да се боре за оно што немају и присвајају оно што није њихово, што им је дато и што су отели од Срба. Зато „последња Империја“ међу Србима покушава да политички однегује и јавно пласира управо „изврсне“ појединце који су национално неизграђени, индиферентни или идентитетски неодређени, којима ни држава ни народ не значе много или напосто не значе ништа.

Милош Кнежевић јасно одређује српско полазиште и са њега тумачи и разумева бројне аспекте косметске кризе као најтежег вида кризе у Србији. Аутор српски народ, тј. нацију сагледава у Европи нација, грађане у нацији, нацију међу грађанима и демократију у националним и међунационалним оквирима. (Кнежевић, 2021, 30). Уједно, аутор запажа да је између Срба и Албанаца поводом проблема Косова и Метохије до сада организовано мноштво сусрета, састанака, разговора, преговора, дијалога, округлих столова... Разговарало се безброј пута на разноразним међународним форумима и у Уједињеним нацијама, и готово сви разговори завршавали су се разочарањима, одустанцима и прекидима, тако да би се могла написати обимна хроника обесхрабрујуће неуспешних дијалога по овом питању. (Исто, 31).

ПРЕДЛОЗИ ЗА РЕШЕЊЕ КОСОВСКОГ ПРОБЛЕМА

У књизи Дијалози о Косову Кнежевић се бави и предлозима за решавање косовског проблема међу којима, како примећује, ни један није задовољавајући по обе стране, и нарочито за српску страну. Српски поглед на проблем Косово и Метохије и проблематичну бриселску Унију patio је од политичког страбизма. (Исто, 75). Према аутору: „Дезинтеграција сложене југословенске државе и Републике Србије и интеграција дезинтегрисане Србије у Европску унију два су лица исте зарђале медаље.“ (Исто, 76). Речју, толико помињани „пут у Европу“ могао би да значи у повратак на већ виђено, у преименовану Југославију, Јер ово што данас представља бриселска ЕУ у много чему наликује некадашњој југословенској држави која је деловањем САД и ЕУ, срушена у крвавом међуетничком, грађанском, верском и територијалном рату. Отуда није погрешан закључак да су данашњи одушевљени српски „Европојци“, у ствари, југоносталгичари, некадашњи балансни Југословени.

У глобалном контексту, према Кнежевићу, „Косово“ је једна од упоришних тачака Запада и САД у покушајима фронталног опкољавања Русије и смањење зависности западне Европе од руских енергената, с јасним циљем придобијања исламског елемента на своју геополитичку страну. „Косово“ - као бастардна комбинација Натоиде, Американиде и Албаниде (Кнежевићеви називи за ту творевину) - представља подесан простор одакле се може геостратешки контролисати Балкан, источни и централни Медитеран и Италија.

Осврћући се на ставове Јелене Пономаријеве Кнежевић с правом закључује да у конфликтном случају „Косова“ није на делу сукоб државе против државе већ класични постмодерни обрачун државе против квазидржаве. (Кнежевић 2021, 186). С том разликом што је појам квазидржаве много шири и вишезначнији и не може се само односити на отцепљени део Србије, него квазидржава постоји и делује чак и у институцијама саме државе Србије у виду прикривених „кочничара“ који негативном селекцијом настоје на таквој духовној атмосфери у којој је све могуће и ништа није изненађујуће, како би се евентуални отпори у јавности свели на најмању меру или потпуно угушили.

У тексту књиге Кнежевић на више места истиче да је Србија највише нападана када се најснажније одупирала насилном растурању Југославије и када је пружала јак отпор сецесији Косова и Метохије. (Кнежевић 2021, 95). У том контексту аутор се слаже

са оценом географа и геополитиколога Миломира Степића који је, према његовим речима, до сада предузео најтачнију и најисцрпнију анализу замисли поделе Косова и Метохије. Степић је детаљно приказао и установио геополитичку нецелисходност следећих опција поделе: 1. регионално-географске, 2. територијално-компензацијске, 3. етно-просторне, 4. процентуално-арбитрарне и најзад 5. економско-финансијске и 6. функцијско-гравитационе опције. (Степић 2012, 153-176).

ЋОСИЋЕВА ЗАМИСАО ПОДЕЛЕ СРБИЈЕ АМПУТАЦИЈОМ КОСОВА

У средишњем делу књиге Кнежевић је фокусиран на сагледавање политичког мишљења о Косову и Метохији писца и политичара Добрице Ћосића. Проблемом Косова се знаменити српски књижевник опсесивно бавио деценијама. Аутор у ставовима Добрице Ћосића критички проналази и препознаје извесну идеолошку логику и политички и криптополитички континуитет. Према речима аутора, једна од побуда настанка књиге је да се аргументовано обеснажи замисао територијалне поделе Косова и Метохије као поделе Србије, за коју се деценијама у домаћој јавности највише залагао управо српски књижевник и академик Добрица Ћосић.

Из оваквог угла посматрано, Кнежевићев научни допринос сагледавању косовског проблема у димензијама југословенске и постјугословенске епохе могао би се окарактерисати као расправа са Ћосићевим деобним идејама. При том, Кнежевић користи темељно проучену литературу и на њој засновану аргументацију, у настојању да што објективније схвати психолошке побуде и политичке интересе самог Ћосића са којим се начелно али и у извесним појединостима не слаже. Зато се ова расправа о Косову и Метохији, такође може протумачити и као дијалог не само са Добрицом Ћосићем него и са његовим манифестним и прикривеним следбеницима, тзв. ћосићевцима. Књига је значајна и због широкоугаоног сагледавања целокупног књижевног, јавног и нејавног политичког деловања самог Ћосића у чијем књижевном и национално ангажованом раду су Косово и Метохија, како је поменуто, заузимали посебно, рекло би се повлашћено место.

Аутор није могао да остави без коментара ни Ћосићеве интимне, патетичне а често и паничне изливе малодушности. О катастрофичном тону Ћосићевих записа сведочи овај навод из

дневника: „Наш је спас капитулација; капитулација сада није издаја. Тај парадоксални обрт у нашој судбини нема ко да објави. Ко то учини постаје херој и спасаца српског народа. Ако се то људско чудо не догоди за неколико дана, Србију и Црну Гору, читав српски народ, чека мрачна, очајничка будућност“. (Ћосић 2008, 53). Или: „Ми смо народ који је поразио себе, а то је најтежи пораз. Против таквог пораза не може се дићи устанак нити водити нови рат. Од таквог пораза се дуго болује; прате га очајање, резигнација и трпљење понижења. Предстоји нам национално превредновање традиција и свих националних вредности.“ (Ћосић 2012, 222). Или: „Мит је произвео једну опасну политичку манипулацију и национални апсурд. Ако покушамо да га бранимо – доживећемо катастрофу од које деценијама нећемо моћи да се опоравимо, ако капитулирамо, духовно и морално ћемо се урушити до голе егзистенције.“ (Ћосић 2013, 138). И поново у сличном мрачном самооспоравајућем тону: „Српски народ се утапа у крваву каљугу, своје балканске прошлости. Он се препушта инерцији, ирационалности, ирационалном колективитету, бахатој самоуверености, очајништву, плиткоћи и баналности свог менталитета и примитивности. Са постојећом ‘умном снагом и свешћу народа’ Србија и целокупан српски народ у догледној будућности немају изгледа да ступе на пут препорода и изласка из свог 20. века.“ (Ћосић 2012, 149).

Кнежевић, међутим, уочава да је Добрица Ћосић у емотивним амплитудама само неколико година раније говорио сасвима другачије: „Какви су то људи били на челу Србије и српских комуниста у три последње деценије који су својим политичким и моралним капитуланством сарађивали на стварању Велике Албаније и зашто су то чинили.“ (говор одржан 13. маја 1987. у Удружењу књижевника Србије)“ (Ћосић 1992, 139). Да би касније модификовао мишљење и свој промењени став о српском националном питању изразио на следећи начин: „Згушњава се српски дијаспорични народ, обликује своје етничке границе, организује своју територију, коначно се територијализује као људска заједница на централном Балкану. Повлачењем са Косова и Метохије, што је историјска неминовност, наше територијално компоновање биће довршено. Српска држава постаће национална држава на својој земљи. Етноцентричке концепције Срба започете Другим светским ратом, силно убрзане титоистичким поретком, окончавају се хрватским и муслиманским насиљем, односно српским војним поразима; као држава и нација Срби се ваљда коначно територијално обликују. Српско питање као територијално питање на Балкану решавају

Немачка, Америка и Европска унија насилном прекомпозицијом јужнословесног простора.“ (Ћосић 2012, 219). Да би наставио: „Српски народ се интегрише и хомогенизује, сабија и заокружује свој животни простор који добија етничке границе. Та промена је условљена стварањем нове националне државе, са територијом која за агресора не може бити спорна. Дакле, приморани смо да створимо државу по сопственој мери и снази“. (Ђукић 2001, 252).

Кнежевић примећује да су ове Ћосићеве речи написане 20. новембра 1995. године, уочи мировне конференције у Дејтону. Из њих јасно се види зашто је Ћосићев политички ангажман Американцима био привлачан и зашто су га подржали. Његова становишта су одговарала њиховим намерама. Он се, наиме, три године пре побуне Албанаца на Косову и Метохији залагао за ампутацију, али не само Косова као дела Србије већ и других делова српског народа како би се на ономе што остане од српског државног простора могла створити функционална „србијанска“ национална држава која би, очекивано потом, била принуђена да промени свој национални карактер.

КЊИЖЕВНОСТ ПРЕЗАСИЋЕНА ПОЛИТИКОМ

Но, зарад Ћосића политичара не би требало бити неправедан према књижевнику Ћосићу сматра Кнежевић. Ћосићева литература није лишена уметничке вредности, како тврде они који га у свим аспектима оспоравају. Напротив, она је интелектуално подстицајна, психолошки нијансирана, исторична и добро исфабулирана. Аутор истиче да је Ћосић, ма колико га понеки српски писци и интелектуалци оцрњивали, неправедно критиковали и мрзички одбацивали, непобитно значајна фигура модерне српске књижевности.

Аутор на више места у књизи примећује да је Ћосић током читавог живота настојао на промишљању дубоких историјских ломова српског народа, у маниру пасионираног, личног и генерацијског служења комунистичким идеалима. Ћосић је био убеђени левичар и партизански писац комесарски згуснуте духовности, што је политички обликовало његов јавни рад али и релативизовало и умањивало књижевна достигнућа, и што је његово обимно дело спорадично чинило исувише идеолошки транспарентном и помало неуком пред контрадикцијма живота.

Кнежевић је уочио да се у Ћосићевим непрестаним разматрањима српског националног питања сусрећемо са замршеним

идејама насталим у мрачним лавиринтима конспиративних коминтерновских кругова. Попут својих књижевних јунака Ћосић се запетљавао у мрачне стране историје, држећи се научених коминтерновских аксиома. Смисао тих аксиома је на чудан начин желео да разуме и оправда, иако су преузети из пропагандних канцеларија хабзбуршке и немачке царске полиције. Бранећи себе из сопствене младости и свој каснији животни пут, Добрица Ћосић је све више постајао жртвом сопственог респективног дела.

По мишљењу аутора, Ћосић је настојао да разуме природу стаљинистичког изобличења које је делимично и сам доживео после рата. Иако свет предратних салонских комуниста није довољно познавао, Ћосић је по свему судећи волео Дедиње. Напоследку се, макар накратко, уселио у двор у коме је обитавао његов најпре вољено слеђени и потом невољени претходник. Ипак, у својој литератури, публицистици и јавном деловању Ћосић није успео да превазиђе настрано компартијско сагледавање српског националног питања. Није мисаоно а ни поетички надвисио коминтерновске матрице преуређења Балкана и српског простора. Такође, није успео да разуме најдубље идеолошке разлоге примене тих политичких матрица на српски народ у првој и другој Југославији.

Одатле Кнежевић сматра да нимало не изненађује зашто је Добрица Ћосић - као значајан српски писац капиларно опседнут политиком и идеологијом - није успео да увиди истоветност између антисрпских коминтерновских флоскула и прозападне политике, у њиховом заједничком пореклу и на изглед несхватљивој сагласности. Зато је враћање изворним принципима Коминтерне у погледу српског националног питања - које је Ћосић дуго заступао под титоизмом, пре него што је постао дисидент, политички грешник и отпадник, човек без власти али не и без утицаја - оберучке прихватио. Зачуђујуће, прихватио их је поново чим су оптужбе о српској историјској кривици обновљене са западне стране геополитичке медаље.

Кнежевић подсећа да су Срби, на њихову велику несрећу, рђави део западних идеја преузимали са Истока. Тако су примљене и апсорбоване идеје социјализма и комунизма. Тврдње о изворној српској кривици, пласиране су из лондонских, берлинских, римских и ватиканских политичких кругова међу Србе између два светска рата. Незадовољници версајским системом односа на Балкану и у Европи никада нису прихватили државу Југославију са изразитом српском улогом у њој.

Сличне тврдње приспевале су из словенске Москве која је од компартијских представника српског народа и његових идеолошки сродних представника захтевала „братску“ покорност. Прихватање бољшевиизма, лењинизма и стаљинизма у совјетском облику, заснивало се на темељном одбацавању српске националне и државне идеје зарад извођења револуције. Слично ће само неколико деценија касније од Срба захтевати Американци и Европљани из канцеларија Европске уније. Боја револуције више није била као некада искључиво црвена, већ глобалистички вишебојна.

У целини гледано, као аутор Кнежевић није засењен ни импресиониран Ћосићом. Он свакако не спада у апологете Ћосићевог књижевног и политичког дела. Таквих „ћосићомана“ и „ћосићолога“ ионако има исувише. Кнежевићева књига, у којој се осветљава Ћосићева замисао признања поделе Србије ампутацијом Косова и Метохије, је нешто сасвим друго. То није ни другосрбијанско антићосићевско штиво у коме се Ћосић у потпуности одбацује као доказани великосрпски националиста. По осећају и суду аутора ових редова, Кнежевић, у ствари, чини смели епистемолошки рез указивањем да Ћосићеве идеје о малој Србији као моравској „Србијици“ веома сличне замислима Србије у становиштима заступника тзв. Друге Србије. И то је оно што може да збуни и запањи људе испуњене идеолошким предрасудама о отсечним разликама. Првосрбијанац Добрица Ћосић и другосрбијанци: тако на изглед супротстављене идеологеме, а опет толико сличне?

КОМИНТЕРНА, КАРДЕЉ И ЋОСИЋ

Према Кнежевићевим речима у посткомунистичким неприликама управо је Србија била очигледно подвргнута деловању интервенционистичке и неохегемонијалне формуле ЗТ. Та формула односила се на преплет три различита а битна процеса: транзита, транзиције и трансформације који су, у ствари, означавали разградњу и градњу држава и квазидржава на тзв. новоевропском простору. (Кнежевић 2002, 121-141).

У том смислу аутор је уочио извесну до сада недовољно протумачену везу Добрице Ћосића са Едвардом Кардељом. Словеначки политичар је био уверен да Југославија не може да „искочи из игре великих сила“ па је у Стаљиновом духу подсећао књижевника Ћосића да је Југославија историјски привремена творевина и како је говорио појава и резултатат империјалистичке епохе и консолидације међународних односа у тој епохи. „Са

развојем светских интеграционих процеса и превазилажења империјалистичке епохе, њени народи ће поћи у нове асоцијације и интеграције по цивилизацијским и духовним афинитетима и Југославија ће неминовно бити прекомпонована као држава.² Кардељ је, дакле, према самоисказу у том часу запрепашћеног Ћосића, предсказао иницијативу Алпе-Адрија у сабласним контурама Аустроугарске и магловите „Балканије“, али и коначно разлагање федералне Југославије.

Кнежевић је такође уочио да је, попут подалпског идеолога Кардеља, и Ћосић у том времену још увек у потпуности стајао на тезама IV конгреса КПЈ у Дрездену (1928), које су налагале разбијање Југославије зарад сепарисања у низ совјетских државица. То становиште је Ћосић привремено напустио у периоду специфичног „дедињског“ дисидентства и опсесивног антититоизма, средином 70-их и 80-их година. Међутим, такво схватање је код Ћосића добило на значају током 90-их година када су се његова размишљања о судбини Југославије и Србије у потпуности приближила ставовима тадашње америчке администрације и њене спољне политике према Југославији и Србији на Балкану. И декомпозиционом становишту Едварда Кардеља!

Значајно је да Кнежевић противречности у Ћосићевом разумевању косовског проблема, тумачи његовим завичајним србијанством или малосрпством, о чему каже следеће: „Уз сав опрез који је нужан у исказу који следи, Ћосић би могао да се схвати као заточеник једног посебног менталног стања и идеолошког становишта кога се, иначе, под тим именом ужасава и гади – малосрбијанства или другосрбијанства. Ћосићево србијанство није слабо по интезитету, није анационално, напротив оно је јако и изразито национално, али је просторно ограничено на Србију, смањено и рекло би се завичајно скучено. Такво схватање Србије има несвесне корене у некадашњем аустрофилству и обреновићевству; коминтерновским и ватиканским схватањима мале Србије од Београда до Врања, али и авнојском, тј. кардељистичким поимањима троделно сапете Србије у тзв. брионској Југославији. Позни Ћосић по упечатљиво исказаним становиштима наликује малосрбијанству а никако великосрпству. Отуда његово малодржавно сугерисање завршне поделе Србије поступком ампутације дела државне територије, ресурса српског народа на Косову и Метохији, логички,

2 Дијалог Ћосића и Кардеља изгледао јер овако: „Ћосић: Значи ли то да је за тебе Југославија један историјски транзит? Кардељ: Да добро речено, то и јесте, у неку руку историјски транзит!“ ; Према: Slavoljub Đukić, Čovek u svom vremenu. Razgovori sa Dobricom Čosićem, Beograd 1989, str. 99.

идеолошки и политички подудара са еволутивним током његових својевремених препорука и апела за поделу шесточлане федералне Југославије.“ (Кнежевић 2021, 463-464).

Покушај издавања Косова и Метохије из српске националне свести део је историјског инжењеринга стварања досад непостојеће „србијанске нације“, или националног инстант ентитета ограниченог на простор тзв. уже Србије која у свом историјском наративу неће имати никакву везу са српством 19. и 20. века. Такво србијанство или малосрпство, неће такође имати никакву везу са политичким промашајима, угроженошћу и трауматичним историјским искуством српског народа. Према Кнежевићу, Србијанци би се, следећи речено, постмодернизовали као Новосрби или Срби лишени „терета“ сваке историјске свести, провинцијално усредсређени на своје локалне интересе, при којима се не води рачуна о сународницима који се налазе у суседним државама. Таква пракса изоловања у само-Србију убрзано би довела до територијалних одвајања готово свих српских крајева и до асимилације делова српског народа који тамо живи.

ЗАБЛУДЕ О ДЕМОКРАТСКОЈ ПАНАЦЕЈИ

Аутор је у књизи Дијалози о Косову, такође, протумачио једну од највећих заблуда гајених међу досовским политичарима у недавној прошлости. Та заблуда се по аутору заснивала се на очекивању да ће када Србија најзад постане демократска држава са политичког хоризонта аутоматски нестати и косовски-метохијски проблем. Ту самозаваравајућу заблуду неговали су нарочито антикомунистички и прозападно настројени политичари и интелектуалци крајем 80-их и 90-их година прошлог века, у време када се Србија, суочена и обухваћена разбијањем и распадом југословенске државе и друштва убрзано детитоизивала и детоталитаризовала. Демократија, незамислива у вишедеценијском животу под недемократским титоистичким режимом, у главама многих транзиционих политичара (као пролазних „величина“) задобила је верничку снагу апсолутног идеала у сакралном значењу.

Према незрелим убеђењима једног броја српских политичара само је требало „увести демократију“ да би се српско/албански проблем на КиМ сам по себи решио. Аутор, међутим, указује да је у маниру наивног утопизма ширено оптимистичко веровање да је српско питање „демократско питање“. Иако је било и то, није било довољно разумевања да је демократија, као облик владања и устројство поретка, немоћна пред проблемима који имају дугу

и замршену предисторију и који нису примарно изазвани ни условљени демократским или недемократским процесима. Према аутору, превиђана је чињеница да је узрок проблема у међуетничким и цивилизацијским сукобима који између Срба и Албанаца трају вековима. Такав тип дугог и дубоког сукоба је немогуће превазићи једним потезом пера или употребом политичке алхемије, у какве спада нагла демократизација друштва. Нарочито уколико је део албанизованог косметског друштва заснован на предмодерним и ауторитатним основама израженим у племенској организацији, фисовима и неевропском концепту породице, живота и морала.

ПОДЕЛА СРБИЈЕ ОДВАЈАЊЕМ КОСОВА И ПОДЕЛА КОСОВА УНУТАР СРБИЈЕ

Друга значајна личност са српске политичке сцене скорије прошлости која је изазвала Кнежевићеву пажњу у разматрањима проблема Косова и Метохије, био је лидер демократске странке и премијер Србије Зоран Ђинђић. Аутор на више места у књизи упоређује политичко деловање Зорана Ђинђића и Добрице Ћосића. Ћосићева изворна идеја о подели Републике Србије издвајањем, тј. ампутацијом покрајине КиМ из њеног територијалног састава, коришћена је касније као средство притиска на естаблишмент Србије. То се дешавало почев од 1996. па све до потписивања Бриселског споразума. Кнежевић наводи да се Ћосић се на једном месту у дневнику присетио разговора на косметску тему са премијером Ђинђићем: „Док не решимо косовско питање, не можемо дефинисати државну територију, ни имати нови устав, нити се можемо ослободити читаве хипотеке наше прошлости. ‘Ослободимо се Косова Зоране’, рекао сам.” (Ћосић 2013, 226).

Аутор сматра значајним Ђинђићеве речи о појави нација на Балкану: „Битан разлог за вечиту напетост између државе и нације у овом региону је тај што наши преци нису успели да пронађу концепт државности који се није ослањао на националну државност. Међутим, национална државност је доводила до немира.“ (Ђинђић 2004, 351). По мишљењу аутора, ни Ђинђић слично Ћосићу, није довољно разумео појам националне државности, који је у основи савременог погледа на државу а који је настао у националним револуцијама 18. и 19. века. У ствари, разумео га је из сопствене идеолошке предиспозиције. Друкчији тип досовских политичара сматрао је нема државе без јаке нације, да је нација угрожена у слабој држави. Укратко, развој нације условљен је развојем државе.

А Ђинђић је очигледно био сумњичав према идеји националне државе.

И Ђинђић и Ђосић су запали у фарисејску постављену замку између идеолошки нормативног и геополитички индикативног интереса Запада. Они су недостатак елементарних компоненти на националном и демократском подручју схватили као резултат недостатка српске националне културе и мањкавост демократског карактера српског народа. Тиме су се, по мишљењу аутора, приближили колонијалистичким схватањима српских противника који су непоправљиви „балканизам“ одредели као највећи проблем српске националне судбине.

У тумачењима различитих приступа решавања проблема Косова и Метохије, Кнежевић, између осталих, оцртава и Ђинђићеве променљиве и колебљиве потезе. Аутор сматра да је Ђинђић био западњачки амбициозан и претенциозан, али и балкански брзоплет, политички је одлучивао на махове, изненада и нагло, без гриже савести. Био је „идеалан“ човек за непопуларне послове што му је чинило знатне сметње у односу према народу који га није у свакој његовој замисли прихватио. У политпсихолошком смислу, Зоран Ђинђић је био од оне врсте људи који су или обожавани или су их се грозили. Његова популарност је накнадна, на жалост, дошла је касно, тек после његове погибије у атентату чији узроци и организација још увек до краја познати.

По мишљењу аутора, Ђинђићева прагматично импровизовна замисао решавања косовског проблема није била оригинална јер је наликовала идеји „једна земља два система“. По Ђинђићевој замисли Срби би живели на свом Косову и Метохији а Албанци на свом „Косову“, подељени али у међусобној комуникацији. Према Кнежевићу, Ђинђићев неразрађени и недовршени сценарио подељеног народа у неподељеној АП КиМ у државном саставу Србије, је био свакако подеснији и обазривији од Ђосићеве препоруке поделе Србије поделом „Косова“. Ђинђић се, наима, надао да ће покајинска територија бити територијаални део Србије и као таква временом инкорпорирана у српски политички систем.

ДРУГОСРБИЈАНСКА АУТОДЕСТРУКЦИЈА СРБИЈЕ

Према тумачењу Кнежевића, Србима у решавању косметског проблема сметње и препреке не праве само проалбански евроамерички чинилац заједно са Албанцима, већ и домаћи политички актери који се равнају према интересима Албанаца и

њихових протектора. Не треба сметнути са ума да у Србији постоји медијски веома утицајна аутошовинистичка струја која негира српска права, а нарочито колективна и индивидуална права Срба на Косову и Метохији. Штавише, заступници таквих схватања залажу се за формално признање „независног Косова“ од стране Републике Србије.

Као илустрација раширене попустљивости и самоодрицања могу се навести речи српског политичара трагичне судбине Ивана Стамболића који је у типичном самооптужујућем маниру сматрао да: „Српски народ јесте најодговорнији. И вишеструко поражен и вишеструко одговоран. Његову трагичну кривицу историја не може спрати, нити он своју кривицу икада може окајати. Историчари ће се позабавити загонетком зашто је српски народ дозволио да буде обманут, заведен, изигран, и злоупотребљен, доведен до историјског пораза...“ Слично је сматрао и Стамболићев противник Добрица Ћосић који је био уверен да је у свим нашим борбама деловала наша кривица: „Наше ослободилачке борбе у 20. веку и победе у тим ратовима створиле су непријатеље који су нас на крају века поразили.“ (Исто, 400).

По мишљењу Кнежевића, Срби су пример европског народа који није угрожен само зато што је неке нешто тобоже скривио па испашта, него и зато што је повремено олако испуштао националну судбину из својих руку и допуштао другима да му ту судбину кроје у складу са својим интересима. Грех према самом себи неопростив је, јер је то грех кукавичлука и немара према прецима који су стварали и потомцима који треба да наследе земљу. Одатле, читајући Кнежевићеву монографију Дијалози о Косову читалац не може да се отме утиску да се у питању Косова и Метохије ради о класичном изневеравању националних и државних интереса од циркулишућих представника српских политичких елита које су се подређивале страним интересима и, што непромишљено што егистички намерно, западале у клијентелистичку позицију изложену уценама. Такво стање постало је упадљиво после 5. октобра 2000, када су на власт у Србији доспели хетерогени прозападни актери који су, свесно или несвесно, деловали у правцу десуверенизовања српског националног и духовног простора. Аутор је тај процес сажео овим речима: „Прилике су биле такве да су упоредо са топљењем српског тешког наоружања после 2000, један за другим претапани и уништавани српски национални и државни интереси.“ (Исто, 152).

Из овога може да се закључити да су скоро све власти у Србији од 2000. наовамо, биле зависно обликоване. Биле су усмераване и

са ограниченим роком употребе, по оној Змајевој парафрази „Где ја стадох ти продужи, још смо дужни ти задужи“. Припадницима сваког новоизабраног режима у Србији уручивани су етапни задаци. Када су ти задаци одрађивани као „агенде“ а у ствари услови и уцене, или када је долазило до „замора и пуцања материјала“, гарнитуре су без премишљања и релативно лако замењиване новим које су, такође, са манифестним почетним еланом, одрађивале део зацртаног посла који им је одређен. Тако су, по тумачењу аутора, као на убрзаној транзиционој вртешци, режими на власти као и њихови привремени челници, сукцесивно подржавани и одбацивани да би одмах потом били и заборављени као да их никада није било.

БРИСЕЛСКИ СПОРАЗУМ

Оно што се, међутим памтило и од чега се, ни по коју цену није одустајало, и што у својој сјаној анализи примећује Кнежевић, био је општи стратешки курс и тактичка линија етапних остваривања западних интереса. Наравно, мимо стварних потреба и интереса Србије. А о тој врсти упорне доследности најречитије сведочи проалбанска политика Запада која више деценија смера састављању увећане албанске државе на Балкану. Није утешно што да Запад то не чини само на штету Србије него и других околних земаља. Али, ипак, најбруталније на штету Србије! Отуда Кнежевић мудро примећује да је српско антизападњаштво директно изазвано и условљено антисрпском политичком идеологијом и политичком праксом колективног Запада према Србима и Србији. Негативном, како у прошлости тако и у садашњости.

Српске политичке, економске и културне елите су у жељи да стекну западну благонаклоност пристајали на типично колонијалистичке обрасце чак и по питању крајње идентитеских питања какво је косовско. Кнежевић подсећа да је и фамозна Коминтерна Косово доживљавала као српску колонију, са којом се може трговати. Тој трговини је сметало српско духовно наслеђе, па га је стога било пожељно свести на крајње небитан ниво, или га напросто уништити. У том послу су са српске стране били потребни погодни саговорници и извршиоци, по могућству уцењени и корумпирани људи без развијених духовних чула. Укратко, били су потребни политички манипулатори са којима се могло у сваком тренутку лако располагати као са „корисним идиотима“.

Аналитички упућен на савремена збивања, Кнежевић је такође разборити тумач и критичар Бриселског споразума као уступка

представника овдашњих политичких елита интересима Запада. Према Кнежевићевим речима, Бриселски споразум представља горак корак ка десуверенизовању Републике Србије на аутономном делу своје територије, укидање органа и институција државе Србије и њихов нормативни и фактички пренос на новопрокламовану „Републику Косово“. Овим споразумом је од стране српских представника прећутно уважена изнуђена реалност евроамеричке креатуре албанизованог „Косова“, чиме је, макар на нејасан и делимичан начин, потврђен један од главних циљева НАТО агресије на Србију 1999. године.

Формално признање „Косова“ од стране Србије после Бриселског споразума се у очима западњака испоставило само као питање одређења погодног политичког момента, али не и стварног окончања политичких притисака и уцена Републике Србије. Јер, ако су њени политичари уважали десуверенизовање на делу своје територије, зашто тај исти „принцип“ не би био примењен и у осталим произведеним случајевима у Србији. Постепени трансфер власти са Републике Србије на новонасталу албанску псеудодржаву „Косово“, према Кнежевићу, представља пример раздржављања, тј. десуверенизовања и детериторијализовања на једном њеном делу. (Исто, 166). Стога аутор на више места у књизи српским званичницима упућује сугестију преусмерења преговарачког процеса у супротном правцу *restitutio in interegnum*, како би се дошло у стање *status quo ante*, одакле би се почело поново преговарати на новој основи.

У међувремену, на основу одредби Бриселског споразума, Република Србија је заобилазно и прећутно *de facto* уважила постојање евроамеричке лажне државе „Косово“ и сагласила се да Срби учествују у раду институција те лажне државе. То се није догодило први пут посла 5. октобра 2000. Република Србија такође није адекватно реаговала на мартовске погроме над Србима на КиМ 2004. године, а није реаговала на ефикасан начин ни на самопроглашење независности „Косова“ 2008., као и успостављање граничних прелаза на Јарињу. Новим граничним режимом је интензивирано издвајање дела територије Србије на покрајинском подручју и то од стране неуверљивих патриота, привидних евроскептика и антизападњака, што потврђује тезу о реалном деловању одређене проамеричке и прозападне групације актера у политичком миљеу Србије.

КНЕЖЕВИЋ КАО КОСОВОЛОГ

Косовски проблем је увек актуелна и тешко решива политичка квадратура круга. Свака српска политичка гарнитура која буде на власти, на шта указује Кнежевић, улазиће у косовски лавиринт, у који ће је стране силе и рђаве животне околности гурати. Косово је било и остало место где ће се српски политичари уздизати или силазити са власти. Зато им Кнежевићев научни рад може бити користан баш као и Аријаднино клупко Тезеју у лавиринту.

За више од три деценије, колико се бави косметским темама, Милош Кнежевић је објавио велику количину научног материјала, готово колико и читав један институт. Иако читан и цењен у стручним круговима, његов глас као да је утишан у медијском животу Србије. Као да су идеје и мисли у овој књизи и другим Кнежевићевим књигама, скупљене и критички обрађене на једном месту, са убеливом чињеничном подлогом, поткрепљеном рационалним расуђивањем у олонцу на аргументе који воде јасним закључцима, писане за неког будућег српског политичара који ће бити кадар да протумачи ту врсту научне продукције и угради је у своју практичну делатност.

Кнежевићева књига је једно од оне врсте дела које помно аналитички али и синетички, што значи и панорамски осветљавају овдашњу и међународну политичку реалност. Зато би српским политичарима, политиколозима, научним и јавним личностима било корисно да консултују књиге, студије и друге политиколошке анализе попут Кнежевићеве. Јер такве књиге могу да помогну у промишљању и отклањању бројних дилема, ослобађању од предрасуда и одбацивању заблуда о српском односу према деловима свог националног и државног простора међу којима је Косово и Метохија од суштинског значаја.

У Кнежевићевој књизи Дијалози о Косову се на свакој страници осећа методичан и систематичан теоријски приступ као и категоријални апарат који је разрађиван у његовом претходним делима. За та дела аутор сматра да припадају науци о Косову - косовологији. Аутор такође подсећа да се у тумачењима косметског проблема служи методама из области херменеутике, појмовне политикологије и критичке геополитике.

Многи сматрају да је строго теоријски приступ тако контрадикторном и конфликтном проблему као што је косовски, тешко применљив а можда и немогућ. Да су, заправо, могуће само тренутне полемичке реакције, коментари, прегледи и хронике, описи

ситуација... Кнежевић, међутим, мисли супротно па стога чак и у питања која су у емпиријској пометености прекривеним хрпама противречности, уноси логику и принципе, појмове и категорије, дефиниције и класификације које олакшавају разумевање. То чини подједнако када интерпретира ставове различитих аутора и када врши продоран увид у прошлост и садашњост зршених косметских збивања.

При том је у сваком тренутку читаоцу јасна разлика између пасажа из дела цитираних аутора, обиља докумената и материјала, од Кнежевићевих критичких коментара и оригиналних расуђивања. На том плану нема заобилажења и прикривања, а када аутор сматра да је нека идеја вредна подсећања и преузимања, он то прецизно подвуче и истакне. Кнежевићева књига је уједно и хрестоматија мишљења о Косову која радознале побуђује на ишчитавање шире литературе. Отуда књига Дијалози о Косову није само ауторски прилог дијалогској димензији решавања косметског проблема него и непосредан сусрет и разговор са Косовом као митским и реалним местом колективне егзистенције српског народа.

У располагању и управљању слојевитом мисаоном грађом о Косову Кнежевић релативизује наративс који се свде на евидентирање потеза јалове и притворне међународне дипломатије. Односно, оспорава њихову употребу као непрозирног дволичног застора који скрива праву природу косметског проблема. Као проучавалац и тумач, он зна да је итекако потребно познавање процедура и протокола у процесу тројног преговарања, али је свестан да у косметском проблему све то најчешће нема пресудну важност. Као што зна да је уз видљиву политику важно и откривање криптополитичких процеса поводом „Косова“ и на њему.

Кнежевић не труди да убеди оне који ионако верују да Косово припада Србији. Свестан је да уколико би то чинио да би запао у пуки вербализам и хиперпатриотску демагогију. Исто тако, аутор је далеко од илузије о томе да западни фактори не знају јер нису обавештени о косовској истини. Аутор врло добро зна да су ти геополитички фктори руковођени сопственим интересима а не моралним побудама остварења општег регионалног добра и истине о узроцима ситуације. Зна то аутор, као што зна да је нагон за знањем аутентичне врсте тешко обременен језуитским и неолибералним концептом „постистине“, унутар кога је истину заправо немогуће пронаћи и препознати. Томе насупрот, Кнежевић на свој оригинални начин обликује тачне увиде и истину о Косову изван идеолошких граница постинстинског концепта.

Потребно је рећи да се аутор такође не задовољава пуким описивањем догађаја из српске или албанске прошлости на Косову и Метохији, већ сваки косовски, тј. српско/албански и српско/евроамерички проблем пропушта кроз сито прескрипције и вредносних судова. Косовски наратив је свакако важан али није довољан. Отуда је Кнежевићева књига штиво обликовано у аксиолошкој и етичкој димензији из којих се у свакој појединачној анализи упућује на избор онога што је оптимално и најбоље са хуманистичког си историјског тановишта српских националних и државних интереса.

Шта напослетку рећи о овом вредном делу. Много је књига написано поводом Косова и о Косову али их нема много које имају имају развијен методичан приступ. Иако је спорадично критички варирана идеја поделе територије Србије на постору покрајине КиМ, у мало којој књизи о Косову се ушло толико подробно у негативне аспекте те помисли. А Кнежевић, уз само неколицину аутора сличног замаха, тумачећи деобне замисли Добрице Ћосића и недовршене планове Зорана Ђинђића, управо то чини. Наравно, уз знатну мисаону енергију усмерену на доказе да је таква помисао историјски, морално и политички погрешна и неприхватљива.

Кнежевићева истраживања о Косову и Метохији, изложена у низу од десетак књига, убудуће ће бити незаобилазан извор за проучавање конфликтних аспеката косметске проблематике. На такво очекивање упућује ауторова обавештеност о приликама, познавање грађе и докумената, референтне литературе, али и критичка аналитичност и синтетичност са којом је овај правник и политиколог изузетне ерудиције и велике радне енергије успео да јавности презентује ову тему од националног значаја.

Акумулирано политиколошко, геополитичко, демополитичко, гекултурно и историјско знање требало би чешће консултовати и у тактичком дипломатском расуђивању. Национална и државна политика не би смела да буде само рекативна и импровизована, али ни превише „кооперативна“, нарочито не у складу са наметнутом агендом есенцијалног и процедуралног „прилагођавања“ спољним мотивима и интересима. По свему судећи, Кнежевић је уверени интегралиста и суверениста који у књизи Дијалози о Косову упућује читаоце на државотворну нит српске политике у прошлом и претпрошлом веку; ону политику која се испољавала у еманципаторским подухватима и истицла моралним вредностима слободољубивости и праведности.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Đinđić Zoran, *Srbija u Evropi*, novinski tekstovi i intervjui, TANJUG, Beograd, 2004.
- Đukić Slavoljub, *Čovek u svom vremenu. Razgovori sa Dobricom Čosićem*, "Filip Višnjić", Beograd 1989.
- Đukić Slavoljub, *Lovljenje vetra. Politička ispovest Dobrice Čosića*, Samizdat B 92, Beograd 2001.
- Иринеј, Патријарх српски, „Нико не сме да се сагласи са отуђењем Косова“, *Политика*, 6. април 2018.
- Кнежевић Милош, „Транзит – транзиција – трансформација. Претемељење државе не-државе на „Три Т“ подручју“, зборник *Реконструкција институција – годину дана транзиције у Србији*, Београд 2002.
- Кнежевић Милош, *Од речи до речи – тридесет године програма Форума 1988-2017*, ДК „Студентски град“, Београд 2017.
- Кнежевић Милош, *Дијалози о Косову и Метохији – Критика предлога териотијалне поделе Косова и Метохије*, Институт за политичке студије, Београд 2021.
- Степић Миломир, *Косово и Метохија – посмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Ћосић Добрица, *Српско питање – демократско питање*, Политика, Стручна књига, Београд, 1992.
- Ћосић Добрица, *Време змија, Пишчеви записи 1999-2000. Мали светски рат против Србије*, Службени гласник, Београд, 2008.
- Добрица Ћосић Добрица, *У туђем веку. Лична историја једног доба. Од 4. јануара 2000. до 15. марта 2003*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Ћосић Добрица, *Босански рат*, Београд, Службени гласник, 2012.
- Ћосић Добрица, *Косово – 1966-2013*, Вукотић медија, Београд, 2013.

Bojan Drašković

INSIGHT ON THE PROBLEM OF KOSOVO

Resume

The book *Dialogues on Kosovo* was written from a concentrated national point of departure. One of the author's points of view is that Kosovo and Metohija, as a significant part of the territory of the Republic of Serbia, the Balkans and Southeast Europe, was turned into a geopolitical "black hole" by the destructive actions of Western actors. It is like a place of collision and collapse of civilizations, of "organized chaos" suitable for social and economic parasitism, illegal trade, all kinds of crime and illegal and anti-state activities. The Kosovo-Metohija problem, with its conflictual drama, has long since surpassed the borders of the Republic of Serbia, the Balkans and Europe to become one of the world's geopolitical focal points where global players measure their forces, using the local population for their own interests. That's why thinking about the cosmetic problem is necessary in order to understand and solve the problem. Miloš Knežević's book critically examines concrete ideas for solving the cosmetic problem, especially proposals for territorial acquisition, among which the most famous proposal is the authorship of the writer and politician Dobrica Ćosić.

Keywords: Serbia, Kosovo and Metohija, settlement proposals, idea of division, Brussels Agreement.

* Овај рад је примљен 20. јула 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 25. јула 2022. године.